

УДК 378(038)

Світлана М. Невмержицька, Руслан М. Федоряк

Київський національний університет технологій та дизайну
**ІМПЛЕМЕНТУВАННЯ СУЧАСНОГО ЄВРОПЕЙСЬКОГО ДОСВІДУ
ПРИ ФОРМУВАННІ ПРОФІЛІВ ОСВІТНІХ ПРОГРАМ**

Мета статті - визначення методологічних засад та принципів формування освітніх програм вищими навчальними закладами відповідно до компетентнісного підходу. У статті сформульовано послідовність етапів розробки освітньої програми. В результаті проведеного дослідження було сформовано орієнтовний перелік компетентностей за спеціальністю «Менеджмент» який може бути використаний при формуванні освітніх програм. Сформовані у статті методичні засади можуть бути використані при створенні профілів освітніх програм.

Ключові слова: компетентність, результати навчання, освітня програма спеціальності

Светлана Н. Невмержицкая, Руслан М. Федоряк

Киевский национальный университет технологий и дизайна
**ИМПЛЕМЕНТАЦИЯ СОВРЕМЕННОГО ЕВРОПЕЙСКОГО ОПЫТА
ПРИ ФОРМИРОВАНИИ ПРОФИЛЕЙ ОБРАЗОВАТЕЛЬНЫХ
ПРОГРАММ**

Цель статьи - определение методологических основ и принципов формирования образовательных программ вузами в соответствии с компетентностного подхода. В статье сформулированы последовательность этапов разработки образовательной программы. В результате проведенного исследования был сформирован ориентировочный перечень компетенций по специальности «Менеджмент», который может быть использован при формировании образовательных программ. Сформированные в статье методические основы могут быть использованы при создании профилей образовательных программ.

Ключевые слова: компетентность, результаты обучения, образовательная программа специальности

Svitlana M. Nevmerzhytska, Ruslan M. Fedoryak

Kyiv National University of Technology and Design
**IMPLEMENTATION OF THE MODERN EUROPEAN EXPERIENCE IN
FORMATION PROFILES EDUCATION PROGRAM**

Purpose of the article - the definition of methodological foundations and principles of educational programs, higher education institutions under the competence approach. The paper formulated sequence of development of educational programs. The study had formed a tentative list of competencies in "Management"

that can be used in the formation of educational programs. Formed in Article methodological principles can be used to create profiles of educational programs.

Keywords: *competence, learning outcomes, educational program specialty*

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями. Відповідно до Закону України «Про вищу освіту» відбувається новітній етап реформування вітчизняної системи вищої освіти. Однією з головних методологічних засад нового Закону України „Про вищу освіту” є автономія закладів вищої освіти. Закон передбачає, що нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти формулюватиметься у термінах результатів навчання, а переліки навчальних дисциплін визначатимуться самими закладами освіти. Важливим елементом поглиблення європейської інтеграції є застосування компетентнісного підходу з врахуванням сучасного досвіду накопиченого європейськими університетами в рамках виконання проекту TUNING (Гармонізація освітніх структур у Європі) у впровадженні ідей та підходів Болонського процесу на рівні вищих навчальних закладів та предметних областей.

Аналіз останніх публікацій по проблемі. У процесі імплементації компетентнісного підходу у процесі надання освітніх послуг вищими навчальними закладами України виникає проблема методологічного обґрунтування переліку базових та специфічних (фахових) компетентностей, що будуть формуватись у здобувача того чи іншого освітнього рівня у межах визначеного профілю освітньої програми. Іншим аспектом даного процесу є формулювання компетентностей у контексті Гармонізації освітніх структур у Європі та Україні та забезпечення достатнього ступеня можливості співставлення переліків компетентностей за різними освітніми програмами у межах однієї спеціальності. Даним питанням приділено значну увагу як закордонними вченими так і вітчизняними науковцями, зокрема ці аспекти досліджують у своїх роботах: Ю. Колер, Р. Джонсон, Дж. Равен, Жак Делор, О.Я. Савченко, Т. Добудько, М. Чошанов, Є. Огарьов, А. Хуторський, Б. Гершунський, Ю. М. Рашкевич, С. О. Сисоева та ін. Однак завдання вибору компетентностей з наступним формуванням переліку навчальних дисциплін вищими навчальними закладами України потребує значної уваги внаслідок необхідності трансформації вітчизняного освітнього досвіду у відповідності до вимог європейських стандартів із одночасним збереженням автентичних та унікальних елементів вітчизняної педагогічної практики, які можуть стати фактором підвищення конкурентоспроможності українських вищих навчальних закладів у світовому освітньому просторі.

Мета статті – визначення методологічних засад та принципів формування освітніх програм вищими навчальними закладами відповідно до компетентнісного підходу.

Виклад основних результатів та їх обґрунтування. Відповідно до частини 3 статті 10 Закону України «Про вищу освіту»: «3. Стандарт вищої освіти визначає такі вимоги до освітньої програми: 1) обсяг кредитів ЄКТС, необхідний для здобуття відповідного ступеня вищої освіти; 2) перелік компетентностей випускника; 3) нормативний зміст підготовки здобувачів вищої освіти, сформульований у термінах результатів навчання; 4) форми атестації здобувачів вищої освіти; 5) вимоги до наявності системи внутрішнього забезпечення якості вищої освіти; 6) вимоги професійних стандартів (у разі їх наявності)». Також у даному Законі України особливої уваги приділено необхідності компетентнісного підходу з врахуванням Національної рамки кваліфікацій, яка, в свою чергу, імплементує європейський досвід гармонізації освітніх структур у вітчизняні реалії. Саме тому при розробці програм навчання за новими підходами варто скористатися великим доробком, одержаним при виконанні проекту Тьюнінг.

При виконанні проекту Тьюнінг були сформовані вимоги до загальних і фахових компетентностей і результатів навчання для 42 предметних областей. Необхідно зазначити, що очікування таких груп, як студенти і роботодавці, з одного боку, та, з іншого боку, викладачі щодо бажаних результатів навчання значно розходяться. За даним проектом велися дослідження щодо визначення спеціальних (фахових) компетентностей для дев'яти предметних областей: Хімія, Математика, Науки про Землю, Історія, Європейські студії, Бізнес і менеджмент, Фізика, Освіта, Сестринська справа. Матеріали даних досліджень окремо для кожної області (Guidelines and Reference Points for the Design and Delivery of Degree Programmes in...) є доступними на Інтернет-сайті проекту: <http://www.unideusto.org/tuningeu/subject-areas.html>.

У цілому проект розглядає 42 предметні області. Відповідно до даного проекту методологія розроблення освітніх програм на основі компетентнісного підходу має бути такою [14, 17, 18]: 1. Визначення потреби в компетентностях, у тому числі: $\frac{3}{4}$ консультації з абітурієнтами, науково-педагогічними працівниками, роботодавцями; $\frac{3}{4}$ співставлення компетентностей з чинними галузевими рамками кваліфікацій, професійними стандартами. 2. Визначення основних дисциплін/предметної сфери, які формують основу ступеневої програми, галузі та типу програми. 3. Формулювання програмних результатів навчання відповідно до ключових програмних компетентностей. 4. Вирішення питання щодо модуляризації програми: кратний або довільний кредитний вимір, що відповідає реальному навчальному навантаженню, присвоєння кредитів кожному модулю відповідно до семестрового розподілу навчального року. 5. Визначення компетентностей та формулювання результатів навчання за кожним модулем, обрання загальних та фахових компетентностей на основі ключових програмних компетентностей, окреслення результатів навчання для кожної компетентності, яку слід розвинути в певному модулі програми. 6. Визначення підходів до викладання, навчання та оцінювання результатів

навчання (доцільно передбачити поєднання різноманітних підходів до викладання й оцінювання). 7. Опис програми та її модулів відповідно до ключових програмних компетентностей, програмних результатів навчання, розподілу кредитів, підходів до навчання й оцінювання. 8. Перевірка балансу часу та можливості реалізувати програму протягом нормативного часу навчання. 9. Реалізація, моніторинг і вдосконалення освітньої програми та її компонентів.

Згідно з Законом України «Про вищу освіту» вищі навчальні заклади самостійно розробляють освітні програми спеціалізацій у межах спеціальностей та на базі цілого ряду принципів та положень зазначених у даному законі та інших правових і нормативних актів України. В результаті аналізу положень Закону України «Про вищу освіту», а також рекомендацій проекту Тьюнінг можна зробити висновки щодо необхідності реалізації освітніми програмами спеціалізацій: стандартизованих компетентностей та результатів навчання для даної спеціальності; додаткових компетентностей і результатів навчання спеціалізації.

Так відповідно до рекомендацій проекту Тьюнінг для предметної області «Бізнес і менеджмент» рекомендовано 25 фахових компетентностей, при цьому однак [19] у рекомендаціях по формуванню освітніх програм у цій предметній області зазначається пріоритетність базових та фахових компетентностей для різних освітніх ступенів. Звертається також увага на необхідність формування освітньої програми спеціалізацій у даній предметній області відповідно до потреб роботодавців, випускників та викладачів, суттєвим аспектом даних рекомендацій є рейтинг компетентностей, як базових так і фахових, за їхньою важливістю для кожного освітнього ступеня. Також визначається необхідність формування індивідуального комплексу навчальних дисциплін для спеціалізацій, який має базуватись на матриці результатів навчання та компетентностей. При цьому набір дисциплін формується заново для кожної спеціалізації з врахуванням поглиблення компетентностей які сформовані у межах спеціальності або через формування нової компетенції. Тому освітні програми спеціалізацій не можуть формуватися простим (механічним) додаванням певних навчальних дисциплін спеціалізації до обов'язкових навчальних дисциплін, що спрямовані на досягнення нормативних результатів навчання за стандартом вищої освіти в межах спеціальності. Це означає, що кожен окрему компетентність формують кілька навчальних дисциплін, методів, результатів навчання (колективна дія), і навпаки, кожні конкретні навчальні дисципліни, методи, результати навчання визначають (формують) кілька компетентностей (розподілена дія). Відтак, кожна освітня програма спеціалізації – окрема індивідуальна композиція навчальних дисциплін, методів, результатів навчання, які в сукупності забезпечують як нормативні, так і додаткові результати навчання та компетентності випускника освітньої програми [17,18,19].

Відповідно до вищевикладеного для реалізації першого етапу розроблення освітньої програми щодо визначення необхідних компетентностей доцільно провести попередній порівняльний аналіз існуючих галузевих рамок кваліфікацій, професійних стандартів та міжнародних стандартів за спеціальністю, наступним кроком є аналітичне групування компетентностей. На базі отриманого переліку та стандарту вищої освіти проводяться консультації з абітурієнтами, науково-педагогічними працівниками та роботодавцями. Для кожного освітнього ступеня даний етап проводиться окремо.

Так для спеціальності 073 «Менеджмент» ступеня «бакалавр» внаслідок проведеної роботи по першому етапу розробки освітньої програми можна віднести наступний перелік компетентностей:

Таблиця 1

**Орієнтовний перелік компетентностей за спеціальністю 073
«Менеджмент» ступеня «Бакалавр»**

Загальні (універсальні)	Спеціальні (фахові)
Аналіз та синтез.	Здатність аналізувати і структурувати проблему підприємства та розробляти рішення (наприклад вихід на новий ринок)
Засвоєння базових знань з професії. Здатність до застосування концептуальних і базових знань, розуміння предметної області і професії менеджера	Визначати критерії діяльності підприємства та аналізувати вплив результатів його діяльності на навколишнє середовище для виявлення перспектив
Здатність до навчання та готовність підвищувати рівень своїх знань	Розробляти і впроваджувати інформаційні системи
Здатність застосовувати знання на практиці та породжувати нові ідеї.	Визначати функціональні області організації та їх відносин (тобто закупівлі (постачання), виробництво, логістика, маркетинг, фінанси, людські ресурси)
Навички управління інформацією. Використання інформаційно-комунікаційних технологій для пошуку, оброблення, аналізу та використання інформації з різних джерел	Розуміння зв'язку між базовими знаннями, економічними теоріями та елементами бізнес-функцій, бізнес-підприємств, географічних регіонів, розміру підприємств, галузей бізнесу.

Продовження Таблиці 1

Загальні (універсальні)	Спеціальні (фахові)
Здатність здійснювати усну і письмову комунікацію професійного спрямування державною та іноземною мовами	Розуміння принципів економічних законів, їх зв'язку з бізнесом та управлінням (тобто закон про конкуренцію, закони оподаткування, тощо)
Здатність працювати в міжнародному контексті.	Здатність обирати та використовувати сучасний інструментарій менеджменту
Здатність працювати в команді та налагоджувати міжособистісні взаємодії при вирішенні професійних завдань	Здатність планувати та управляти часом
Здатність діяти на основі етичних міркувань, соціально-відповідально і свідомо	Розуміння принципів психології
	Розуміння принципів права і зв'язку їх з бізнесом / управлінськими знаннями
	Комунікаційні навички.
	Визначити питання, пов'язані з культурою та етикою бізнесу.
	Турбота про якість

Зазначений перелік було сформовано на базі порівняльного аналізу існуючих вітчизняних стандартів, рекомендацій проекту Тьюнінг, з подальшим уточненням компетентностей шляхом опитування абітурієнтів, студентів, науково-педагогічних працівників та роботодавців у сфері бізнесу та економіки. В залежності від специфіки освітніх програм даний перелік компетентностей необхідно доповнювати фаховими, що дадуть можливість випускникам відповідати не лише загальним кваліфікаційним вимогам, але й надати їм реалізаційні здатності для ефективної діяльності окремих функціональних напрямів. Наприклад, таким чином формується набір компетентностей що дозволять реалізовувати випускнику функції у сфері менеджменту персоналу.

Особливу увагу необхідно приділити наступним етапам розроблення освітньої програми. Перелік дисциплін формується на базі комплексного поєднання результатів навчання та переліку компетентностей, при цьому специфіка конкретної освітньої програми має бути врахована у результатах навчання шляхом їх поглиблення. Внаслідок створення нового переліку результатів навчання та компетентностей для кожної освітньої програми дисципліни у межах програми обираються незалежно від інших освітніх програм. Тобто методологічно невірним є проста зміна переліку дисциплін на основі «базисного» переліку дисциплін за спеціальністю. В першу чергу це

обумовлено тим, що в разі додавання специфічних дисциплін до загального переліку дисциплін не відбувається утворення єдиної комбінації знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти. Утворення динамічної комбінації зазначених знань є можливим у разі формування кожної дисципліни на базі специфічного для даної освітньої програми результату навчання. При викладанні однієї й тієї ж дисципліни для різних програм наповнення модулів має бути відмінним та враховувати специфіку, наприклад, ситуативні завдання за дисципліною «Менеджмент» за освітньою програмою «Менеджмент персоналу» мають формувати не лише навички управління, а закладати, в тому числі, знання та навички щодо мотивації персоналу у більшому обсязі ніж у межах програми «Інноваційний менеджмент».

Висновки та перспективи подальших досліджень. Аналіз положень Закону України «Про вищу освіту» та рекомендацій проекту Тьюнінг дозволяє сформувати методологію послідовного формування освітньої програми спеціалізації вищими навчальними закладами України на засадах використання компетентнісного підходу. Основними завданнями новоствореної освітньої програми є формування у випускника динамічної комбінації знань, вмінь і практичних навичок, способів мислення, професійних, світоглядних і громадянських якостей, морально-етичних цінностей, яка визначає здатність особи успішно здійснювати професійну та подальшу навчальну діяльність і є результатом навчання на певному рівні вищої освіти. При цьому результати навчання мають задовольняти, в першу чергу, потреби існуючих роботодавців, оскільки хоча основним споживачем освітніх послуг є здобувач вищої освіти, однак його головна мета – це майбутнє працевлаштування.

Література

1. Про вищу освіту [Електронний ресурс]: Закон України від 01.07.2014 р. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1556-18> 2.
2. Рашкевич Ю.М. Болонський процес та нова парадигма вищої освіти / Ю.М. Рашкевич. – Львів: Видавництво Львівської політехніки, 2014. – 168 с.
3. Національна рамка кваліфікацій [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-p>.
4. The European Qualifications Framework for lifelong learning [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.eqavet.eu/gns/policy-context/european-vet-initiatives/europeanqualifications-framework.aspx>.
5. Таланова Ж.В. Підходи до розроблення галузевих рамок кваліфікацій в Європейському просторі вищої освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://212.111.196.8:8081/dlc/24_25102013/talanova.pdf.

6. Захарченко В. М. Проектування програм навчання у контексті функціонування НРК: компетентнісний підхід та результати навчання [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tempus.org.ua/uk/korysna-informacija/publikaciji.html?start=70>.

7. Міжнародна стандартна класифікація освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uis.unesco.org/Education/Documents/isced-fields-of-educationtraining-2013RU.pdf>.

8. Національна стандартна класифікація освіти (проект) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://naps.gov.ua/uploads/files/sod/NSKO.pdf>

9. Луговий В.І. Реалізація світового досвіду рівневої, орієнтаційної та галузевої організації вищої школи в Законі України „Про вищу освіту”: шлях до розуміння та визнання [Текст] / В.І. Луговий, О.М. Слюсаренко, Ж.В. Таланова // Вища освіта України, 2014. – № 3 (додаток 1). – С. 32-36.

10. Перелік спеціальностей, за якими здійснюється підготовка фахівців у вищих навчальних закладах за освітньо-кваліфікаційними рівнями спеціаліста і магістра. Затверджено постановою Кабінету Міністрів України від 27 серпня 2010 р. № 787 (зі змінами) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/787-2010-п>.

11. Перелік наукових спеціальностей [Електронний ресурс]: Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 14.09.2011 р. № 1057 (зі змінами). – Режим доступу: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/z1133-11>.

12. Національний Класифікатор України ДК 003:2010 «Класифікатор професій» [Текст]. – К.: Соцінформ, 2011. – 764 с.

13. Tuning Educational Structures in Europe [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.unideusto.org/tuningeu/>

14. Гармонізація освітніх структур в Європі. Внесок університетів у Болонський процес [Electronic resource]. – Access mode: http://www.unideusto.org/tuningeu/images/stories/documents/General_Brochure_Ukrainian_version.pdf

15. Внесок університетів у Болонський процес. Офіційний випуск. 2-е вид. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.euroosvita.osp-ua.info/userfiles/file/2012/Tuning_UA.doc.

16. Сучасні підходи до побудови освітніх програм: Методичні матеріали [Текст] / [Укладачі: Холін Ю.В., Кравцов С.О., Маркова Т.О.] – Харків.: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2014. – 36 с.

17. Розроблення освітніх програм. Методичні рекомендації [Текст] / [Авт.: В.М. Захарченко, В.І. Луговий, Ю.М. Рашкевич, Ж.В. Таланова / За ред. В.Г. Кременя]. – К. : ДП «НВЦ «Пріоритети», 2014. – 120 с.

18. Reference Points for the Design and Delivery of Degree Programmes in Business [Electronic resource]. – Access mode: <http://www.unideusto.org/tuningeu/publications/253-reference-points-for-the-design-and-delivery-of-degree-programmes-in-business.html>